

AUTORSKIE PRAWA MAJĄTKOWE

Autorskie prawa majątkowe są prawami podmiotowymi o charakterze bezwzględny, mają charakter terminowy, podlegają zrzeczeniu się, a także zbyciu *mortis causa* oraz w ograniczonym zakresie *inter vivos*. Dodatkowo mogą stać się przedmiotem zastawu (J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 96). Treść autorskiego prawa majątkowego została zdefiniowana w sposób syntetyczny. Tym samym pominięto wyliczenia składających się na to prawo uprawnień częściowych (Z. Okoń, Autorskie..., s. 263).

W doktrynie wyróżnia się dwa modele autorskiego prawa majątkowego. Pierwszy z nich to model własnościowy, ustanawiający generalny monopol autorski w zakresie interesów majątkowych twórcy. Obejmuje on wyłączne i bezwzględne prawo twórcy do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu (P. Bogdalski, Środki..., s. 22). Jak wskazują J. Barta i R. Markiewicz model własnościowy sprzyja interpretacjom nadmiernie podwyższającym poziom ochrony autorskiej (J. Barta, R. Markiewicz, Prawo..., s. 153). Alternatywny model oparty jest na konstrukcji ustawowego monopolu, zgodnie z którym wyłączność prawa autora w zakresie rozpowszechniania oraz kopiowania utworu ma ustawowo określone granice. Twórca może korzystać z uprawnień, które zostały przewidziane w ustawie (J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 97). W jednym z wyroków Trybunał Konstytucyjny próbował odpowiedzieć na pytanie, czy w świetle art. 64 Konstytucji RP prawo autorskie należy zaliczać do „własności”, czy też do „innych praw majątkowych” (wyr. TK z 23.6.2015 r., SK 32/14, Dz.U. z 2015 r. poz. 932). Trybunał stwierdził m.in., że: „autorskie prawa majątkowe ze względu na swą treść i funkcje są objęte gwarancjami konstytucyjnymi, wynikającymi z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP. Intensywność tej ochrony, w zależności od

rodzaju analizowanego problemu, może być identyczna lub zbliżona do prawa do ochrony własności bądź do ochrony innych praw majątkowych". Trybunał powstrzymał się od udzielenia wyraźnej odpowiedzi w tej sprawie (*J. Barta, R. Markiewicz, Prawo...*, s. 153).

W polskim porządku prawnym kwestie dotyczące autorskich praw majątkowych zostały uregulowane w art. 17–22 PrAut. Zgodnie z art. 17 PrAut, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórca przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Warto zasygnalizować, że „wyłączność” praw przysługujących twórcy dzieła to domniemanie generalnego uprawnienia na rzecz twórcy, które może zostać ograniczone przez osoby trzecie, których uprawnienia mogą wkroczyć w uprawnienia twórcy (*E. Traple, Treść...*, s. 13, cyt. za: *K. Staśkiewicz, Formy...*, s. 45). Autorskie prawa majątkowe obejmują prawo do korzystania i rozporządzania utworem oraz prawo do wynagrodzenia za korzystanie z takiego utworu. Natomiast prawo do korzystania z utworu składa się z dwóch rodzajów czynności. Po pierwsze, są to działania, które mają na celu utrwalenie i zwielokrotnienie dzieła. Po drugie, są to działania mające na celu rozpowszechnienie dzieła. Ponadto prawo do korzystania z utworu odnosi się do eksploatacji dzieła zarówno w postaci materialnej, jak i niematerialnej (*J. Sieńczyło-Chlabicz, Prawo...*, s. 97).

Pola eksploatacji tworzą podstawę wyodrębnienia się osobnych uprawnień częściowych, które mają swoje źródło w jednym prawie do korzystania i rozporządzania utworem. Prawo to obejmuje wszelkie formy korzystania z utworu, bez względu na to czy były znane w momencie stworzenia utworu czy też zawierania umowy o eksploatację (*S. Bogdalski, Środki ochrony autorskich praw...*, s. 22). Doktryna w zakresie prawa autorskiego dopuszcza możliwość wyodrębniania pól eksploatacji za pomocą różnych kryteriów, takich jak: techniczny sposób zwielokrotniania lub rozpowszechniania, krąg odbiorców, podmiot dokonujący rozpowszechniania, czy też zasięg terytorialny i językowy (*J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo...*, s. 100). Artykuł 50 PrAut przewiduje podział pól eksploatacji. W myśl tego przepisu można wyróżnić pole eksploatacji w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu, obrotu oryginałem lub egzemplarzami, na których utrwalono utwór oraz w zakresie rozpowszechniania utworu w inny sposób.

Ustawodawca użył w przepisie sformułowania „w szczególności”, co oznacza, że katalog ten ma charakter otwarty, przykładowy i nic nie stoi na przeszkodzie, aby pojawiły się nowe formy korzystania z utworu, a według konstrukcji praw autorskich i art. 17 PrAut – prawo autorskie może objąć również inne formy korzystania, jeśli będą stanowić „rozpowszechnienie utworu” (*K. Klafkowska-Waśniowska, Rozpowszechnianie...*, s. 140).

W ramach „rozpowszechniania” ustawa wyodrębnia takie pola eksploatacji, jak: publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób,

aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym (art. 50 pkt 3 PrAut). Katalog odrębnych pól eksploatacji jest polskim rozwiązaniem, które nie występuje w innych ustawodawstwach i pojawiło się dopiero na gruncie PrAut (A. Nowak-Gruza, *Cywilnoprawna...*, s. 113).

W przepisie zawartym w art. 17 PrAut, oprócz prawa do korzystania z utworu oraz do rozporządzania nim, pojawia się także kwestia praw do wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Stanowi ono uprawnienie o charakterze niesamodzielnym, wynikające z umożliwienia innej osobie legalnego korzystania z utworu (J. Sieńczyło-Chlabcz (red.), *Prawo...*, s. 98). Warto podkreślić, że doktryna oraz orzecznictwo nie wypracowały spójnego, jednolitego stanowiska odnośnie do wynagrodzenia, które jest należne twórcom. Spór dotyczy bezwzględnego i względnego charakteru wynagrodzenia (szerzej zob. K. Staśkiewicz, *Formy...*, s. 43–54). Większą liczbę zwolenników ma wykładnia wskazująca, że niezapłacone wynagrodzenia z tytułu korzystania z przedmiotu prawa autorskiego nie stanowi naruszenia autorskich praw majątkowych. Oprócz tego przyjęło się także inne podejście, zgodnie z którym prawo do wynagrodzenia ma charakter bezwzględny, a celem ustawodawcy było zagwarantowanie twórcy wynagrodzenia niezależnego od wynagrodzenia z tytułu rozporządzania utworem (A. Nowak-Gruza, *Cywilnoprawna...*, s. 114).

Literatura:

- J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2016;
P. Bogdalski, *Środki ochrony autorskich praw majątkowych oraz ich dochodzenie w świetle prawa polskiego*, Kraków 2003;
K. Klafkowska-Waśniowska, *Rozpowszechnianie utworów a autorskie prawa majątkowe jako przedmiot harmonizacji w prawie Unii Europejskiej*, RPEiS 2015, LXXVII, z. 2;
A. Nowak-Gruza, *Cywilnoprawna ochrona autorskich praw majątkowych w świetle ekonomicznej analizy prawa*, Warszawa 2013;
Z. Okoń, *Autorskie prawa majątkowe*, [w:] D. Flisak (red.), *Prawa autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2015;
J. Sieńczyło-Chlabcz (red.), *Prawo własności intelektualnej*, Warszawa 2015;
K. Staśkiewicz, *Formy i typy wynagradzania twórcy w świetle ochrony jego praw – studium literaturowe*, ZNPCZ 2015, Nr 18;
E. Traple, *Treść majątkowych praw autorskich*, PUG 1994, Nr 11.

[D.J.-Ch.]

AUTORSKIE PRAWA OSOBISTE

Autorskie prawa osobiste chronią związek twórcy z jego dziełem, który ma postać szczególnej, niezbywalnej i nie podlegającej zrzeczeniu się więzi, łączącej twórcę z jego utworem, a wyrażającej się w prawie (A. Wojciechowska, *Cywilnoprawna...*, s. 136). Jak wskazywał F. Zoll autorskie prawa osobiste chronią stosunek twórcy do dzieła, czyli więź emocjonalną z utworem nawiązującą się pomiędzy autorem a płodem jego umysłu z racji pozostawienia w dziele tzw. piętna lub znamion własnej indywidualności (F. Zoll, *Tzw. „droit moral”...*,

s. 360). Wśród przedstawicieli polskiej doktryny prawniczej trwa dyskusja czy autorskie prawa osobiste są odrębne od dóbr osobistych prawa powszechnego, czy też stanowią ich postać. Dominująca interpretacja zarówno w orzecznictwie, jak i wśród przedstawicieli doktryny jest taka, że autorskie dobra osobiste są szczególną kategorią dóbr osobistych powszechnego prawa cywilnego (*J. Barta, R. Markiewicz, Prawo...*, s. 122).

Więź twórcy z dziełem stanowi zasadniczy przedmiot autorskich praw osobistych, a właściwe rozumienie tego pojęcia determinuje treść przesłanki naruszenia praw osobistych twórcy, wpływając tym samym na zakres ochrony prawnej (*M. Jankowska, Autor i prawo...*, s. 361). Prawo autorskie, podobnie jak własność, jest prawem bezwzględny, podlega ochronie przed wszystkimi i stanowi źródło potencjalnych roszczeń wobec osób trzecich (*B. Giesen, Własnościowy...*, s. 67).

W doktrynie wyróżnia się trzy wiodące grupy autorskich praw osobistych: 1) prawa osobiste wymienione *expressis verbis* w art. 16 ustawy z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1191); 2) prawa osobiste wynikające z pozostałych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (warto wskazać, że chodzi o art. 56, 60, 73 i 32 ust. 2 PrAut); 3) prawa niewymienione w ustawie, ale wskazywane przez przedstawicieli doktryny (jak np. prawo do zaprzeczenia autorstwa, prawo do twórczości autorskiej, prawo do przeprowadzenia korekty autorskiej przed opublikowaniem utworu) (*J. Sieńczyło-Chlabicz, Prawo...*, s. 190).

W ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych polski prawodawca ustanowił konstrukcję prawa podmiotowego, którego treść została skonkretyzowana w art. 16 PrAut. Zgodnie z tym przepisem, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do: 1) autorstwa utworu; 2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo; 3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania; 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności; 5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

Przedstawiony powyżej katalog nie ma charakteru zamkniętego, o czym świadczą użyte w przepisie sformułowanie „w szczególności”. Wskazane w ustawie wyliczenie ma zatem charakter przykładowy. Zgodnie z poglądami doktryny, rozszerzenia katalogu należy dokonywać na podstawie wyraźnych postanowień ustawy o prawach autorskich (*M. Jankowska, Autor i prawo...*, s. 369). Warto podkreślić, że treść prawa do autorstwa utworu została określona w art. 16 pkt 1 i 2 oraz w pewnym zakresie w art. 34 PrAut.

Twórca może samodzielnie zdecydować czy oznaczy utwór swoim nazwiskiem, pseudonimem lub czy udostępni go anonimowo. Podjęta w tym zakresie decyzja twórcy wiąże wszystkie osoby, które będą rozpowszechniały dzieło. W przypadku, gdy twórca pozostaje anonimowy, osoby rozpowszechniające jego dzieło są zobowiązane do podania źródła.

Istotnym prawem twórcy wskazanym w art. 16 PrAut jest również prawo do nienaruszalności treści i formy utworu oraz prawo rzetelnego wykonania, które oznacza, że utwór powinien być rozpowszechniany takim, jakim przekazał nam go autor. Natomiast prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności wyraża się w swobodnym decydowaniu przez autora o tym, że dzieło może być wydane, czy też nie. Prawo to składa się z dwóch zasadniczych uprawnień. Po pierwsze, polega na podjęciu decyzji, czy dzieło jest już zakończone i może być przekazane publiczności. Po drugie, stanowi usprawienie do decydowania, na jakich warunkach dzieło ma zostać ujawnione (*J. Sieńczyło-Chlabicz* (red.), *Prawo...*, s. 197).

Niezmienne istotne uprawnienie twórcy, wynikające z art. 16 PrAut, to prawo do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu, które oznacza, że podmiot korzystający z danego utworu jest zobowiązany do tego, aby umożliwić twórcy przed rozpowszechnieniem utworu przeprowadzenie nadzoru autorskiego (art. 60 ust. 1 zd. 1 PrAut). Jeżeli wniesione w związku z nadzorem zmiany w utworze są niezbędne i wynikają z okoliczności od twórcy niezależnych, koszty ich wprowadzenia obciążają nabywcę autorskich praw majątkowych lub licencjobiorcę (art. 60 ust. 1 zd. 2 PrAut). Natomiast jeżeli twórca nie przeprowadzi nadzoru autorskiego w odpowiednim terminie, uważa się, że wyraził zgodę na rozpowszechnianie utworu (art. 60 ust. 2 PrAut).

Autorskie prawa osobiste nie są ograniczone czasowo i nie wygasają z chwilą śmierci autora. Chronią one nieograniczoną w czasie więź twórcy z utworem, dlatego też przyjmuje się, że są one nieograniczone w czasie, a zatem są wieczne (*S. Stanisławska-Kloc*, *Autorskie...*, s. 218). Ochrona praw autorskich osobistych może być realizowana po śmierci twórcy. Jednak zagadnienie trwania oraz pośmiertnej ochrony dóbr i praw osobistych związanych z twórczością stanowi przedmiot kontrowersji doktrynalnych (*K. Czub*, *Dobra...*, s. 133). Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na art. 6bis ust. 1 i 2 zd. 1 Konwencji berneńskiej (Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z 9.9.1886 r. – tekst w wersji ustalonej przez Akt paryski z 24.7.1971 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474, załącznik). W myśl tego przepisu, prawo do autorstwa oraz prawo do integralności dzieła pozostają w mocy także po śmierci twórcy, co najmniej do czasu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych, i są wykonywane przez osoby lub instytucje upoważnione do tego przez ustawodawstwo wewnętrzne państwa, w którym dochodzi się ochrony. Z kolei zgodnie z art. 78 ust. 2–4 PrAut, jeżeli twórca nie wyraził innej woli, to po jego śmierci z powództwem o ochronę autorskich praw osobistych może wystąpić małżonek, a jeśli by go nie było kolejno: zstępni, rodzice, rodzeństwo, zstępni rodzeństwa autora. Te osoby są uprawnione w tej samej kolejności do wykonywania autorskich praw osobistych zmarłego twórcy. Jeżeli twórca nie wyraził innej woli, z powództwem może również wystąpić stowarzyszenie twórców właściwe ze względu na rodzaj twórczości lub organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi, która zarządzała prawami autorskimi zmarłego twórcy. Wskazane

powyżej przepisy ustawy będą miały zastosowanie, jeżeli autor nie wyraził innej woli (K. Czub, *Dobra...*, s. 135–136).

Literatura:

- J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2016;
K. Czub, *Dobra i prawa osobiste po śmierci twórcy (na podstawie kodeksu cywilnego, prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej)*, [w:] J. Gołaczyński, B. Giesen, *Własnościowy model prawa autorskiego – analiza koncepcji przyjętej w prawie polskim*, RPEiS 2015, LXXVII, z. 2;
M. Janowska, *Autor i prawo do autorstwa*, Warszawa 2011;
J. Mazurkiewicz, J. Turlukowski, D. Karkut, *Non omnis moriar. Osobiste i majątkowe aspekty prawne śmierci człowieka. Zagadnienia wybrane*, Wrocław 2015;
J. Sieniczko-Chłabczyk (red.), *Prawowłasności intelektualnej*, Warszawa 2015;
S. Stanisławska-Kloc, *Autorskie prawa osobiste*, [w:] D.D. Flisak (red. nauk.), *Prawa autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2015;
A. Wojciechowska, *Cywilnoprawna ochrona własności intelektualnej w Polsce*, *Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy* 2013, Nr 1.

[D.J.-Ch.]

BAZA DANYCH

Bazy danych podlegają kumulatywnej ochronie prawnej na podstawie dwóch odrębnych regulacji, tj.: ustawy z 4.7.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, o ile spełniają one cechy utworu oraz ustawy z 27.7.2001 r. o ochronie baz danych, jako prawo *sui generis* do baz danych. Celem prawa *sui generis* jest zapewnienie producentowi bazy danych ochrony poniesionej przez niego inwestycji (J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo...*, s. 424), natomiast zadaniem ochrony autorskoprawnej jest ochrona działalności twórczej o indywidualnym charakterze, przejawiającej się w zakresie baz danych w doborze, układzie lub zestawieniu materiałów na nią się składających (art. 3 PrAut). Zgodnie z definicją zawartą w art. 2 ust. 1 pkt 1 OchrBazDanychU, bazą danych jest zbiór danych lub jakichkolwiek innych materiałów i elementów zgromadzonych według określonej systematyki lub metody, indywidualnie dostępnych w jakikolwiek sposób, w tym środkami elektronicznymi, wymagający istotnego, co do jakości lub ilości, nakładu inwestycyjnego w celu sporządzenia, weryfikacji lub prezentacji jego zawartości. Poszczególne części składowe bazy nie muszą być jednego rodzaju, określonej wartości, czy też w oznaczonej liczbie. Należy jednakże pamiętać, że aby możliwe było uznanie zbioru za bazę danych, konieczna jest odpowiednia liczba elementów, umożliwiająca ich strukturalizację. Oznacza to, że pojedyncza informacja nie może uzyskać statusu bazy danych, nawet gdyby przedstawiała szczególną wartość (S. Stanisławska-Kloc, *Ochrona...*, s. 37). Materiałami tworzącymi bazę danych mogą być zarówno utwory o nietwórczym charakterze, jak i utwory stanowiące przedmiot ochrony prawa autorskiego. Jako przykłady baz danych można wskazać zbiory dokumentów, liczb, dźwięków, czy też obrazów, na przy-

kład cenniki, słowniki, książki telefoniczne oraz strony internetowe (J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 344).

Aby możliwe było przyznanie danemu zbiorowi elementów statusu bazy danych, powinny zostać spełnione kumulatywnie dwie grupy przesłanek. Pierwsza z nich dotyczy cech, jakie posiadać powinien zbiór. Zgromadzone materiały powinny być odpowiednio uporządkowane, na przykład według kryterium chronologicznego, bądź alfabetycznego (Z. Okoń, Ochrona..., s. 505, [za:] J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 344). Kolejną cechą, którą powinien odznaczać się zbiór, będący w rzeczywistości konsekwencją zastosowania określonej systematyki jest indywidualna dostępność materiałów, dzięki której istnieje możliwość dotarcia do poszukiwanej informacji bez potrzeby przeglądania całej jego zawartości (J. Barta, R. Markiewicz, Prawo..., s. 428). Drugim warunkiem dla uznania danego zbioru elementów za bazę danych jest konieczność wykazania nakładów inwestycyjnych, które muszą mieć charakter istotny jakościowo (innowacyjność, pomysłowość, zaangażowanie pracy umysłowej) lub ilościowo (poniesione koszty finansowe, organizacyjne, wynagrodzenia, czy też poświęcony czas lub wysiłek intelektualny). Celem poniesienia owych nakładów musi być sporządzenie bazy danych, jej weryfikacja i kontrola, a także utrzymanie aktualności, bądź też jej prezentacja (J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 345).

Pomimo tego, że ustawodawca nie przewiduje wymogu utrwalenia bazy na nośniku, w doktrynie wskazuje się, że jest to dodatkowa przesłanka powstania praw *sui generis* do bazy danych. Nie wskazuje się jednakże na konkretny sposób utrwalenia – może to nastąpić zarówno w formie elektronicznej, jak i w sposób tradycyjny (Z. Okoń, Ochrona..., s. 505, [za:] J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 346). Ochrona samoistna (*sui generis*) baz danych dotyczy tylko tych baz, o których mowa w ustawie o ochronie baz danych, a więc z wyłączeniem baz danych spełniających cechy utworu, które chronione są przepisami ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (P. Waglowski, Ochrona..., s. 5).

Szczególną ochroną ustawa o bazach danych objęła producenta bazy. Zgodnie z jej treścią, producentowi bazy danych przysługuje wyłączne i zbywalne prawo pobierania danych (zwielokrotniania danych, np. kopiowania ich, bądź przeniesienia na inny nośnik), a także ich wtórnego wykorzystania (poprzez publiczne udostępnienie). Prawo *sui generis* do bazy danych powstaje na rzecz producenta *ex lege*, w sposób pierwotny. Ustawa o ochronie baz danych w pewien sposób ogranicza jednakże prawa producenta, określając zasady korzystania przez niego z prawa *sui generis*, ze względu na możliwość korzystania z bazy danych przez użytkowników oraz działanie w granicach dozwolonego użytku (J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 349–350). Należy wskazać, że producent nie może zabronić użytkownikowi – korzystającemu zgodnie z prawem z bazy udostępnionej publicznie – pobierania, czy też wtórnego wykorzystania części jej zawartości, nieistotnej, co do jakości bądź ilości, w jakimkolwiek celu. Pojęcie „użytkownik korzystający zgodnie z prawem” (i odpowiednio używane w doktrynie „legalny użytkownik”) obejmuje zarówno podmioty posiadające zezwo-

lenie uprawnionego pierwotnego lub pochodnego z prawa *sui generis*, jak i podmioty, które nabyły egzemplarz bazy zgodnie z prawem oraz takie podmioty, które uzyskały na podstawie umowy dostęp online do bazy danych (D. Lubasz, M. Namysłowska (red.), Ustawa...).

W ustawie nie zdefiniowano pojęcia „nieistotnej części zawartości bazy danych”. W związku z tym należy odwołać się do orzecznictwa i wskazać na wyrok z 9.11.2004 r. w sprawie *The British Horseracing Board*, w którym TS UE stwierdził, że pojęcie nieistotnej części bazy danych obejmuje każdą część, która ani pod względem ilościowym, ani jakościowym, nie wchodzi w zakres pojęcia istotnej części (zob. wyrok w sprawie C-203/02, *The British Horseracing Board* i in., pkt 73). Należy jednakże pamiętać, że korzystanie z baz danych nie może w żadnym wypadku naruszać normalnego korzystania z baz danych lub godzić w słuszne interesy producenta baz danych (art. 7 ust. 3 OchrBazDanychU). Warto zaznaczyć, że regulacja ta stanowi implementację art. 8 ust. 2 dyrektywy 96/9/WE, który wskazuje, iż legalny użytkownik bazy danych nie może dokonywać czynności, które byłyby sprzeczne z normalnym korzystaniem z bazy danych, ani w sposób nieuzasadniony naruszać interesów producenta bazy danych (D. Lubasz, M. Namysłowska (red.), Ustawa...).

Ustawodawca przewidział również możliwość korzystania z istotnej, co do jakości lub ilości, części rozpowszechnionej bazy danych, ograniczając ją jednakże do trzech sytuacji (art. 8 ust. 1 OchrBazDanychU). Pierwszą z nich jest dozwolony użytek osobisty, ale dotyczy to jedynie nieelektronicznych baz danych. Ograniczenie to wynika z łatwości zwielokrotniania zawartości elektronicznych baz danych i związanego z tym narażenia producentów baz danych na istotne ryzyko ekonomiczne (D. Lubasz, M. Namysłowska (red.), Ustawa...). Drugą formą dozwolonego użytku bazy danych jest użycie jej rozpowszechnionej części w charakterze ilustracji w celach badawczych, czy też dydaktycznych. Konieczne jest jednakże wskazanie źródła, a wykorzystanie musi być uzasadnione niekomercyjnym celem, dla którego wykorzystano bazę (art. 8 ust. 1 pkt 2 OchrBazDanychU). Trzecia sytuacja, umożliwiająca nieodpłatne korzystanie z bazy danych do celów bezpieczeństwa wewnętrznego, postępowania sądowego lub administracyjnego wynika z woli zapewnienia funkcjonowania organów bezpieczeństwa państwa, a także skuteczności postępowania sądowych lub administracyjnych (D. Lubasz, M. Namysłowska (red.), Ustawa...). Korzystanie z nieistotnej co do ilości, bądź jakości części bazy nie jest naruszeniem prawa *sui generis* do bazy danych (J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 353). Do art. 8, art. 2 ustawy z 22.11.2018 r. (Dz.U. z 2018 r. poz. 2339) zmieniającej ustawę z 28.12.2018 r. dodano pkt 4, zgodnie z którym wolno również korzystać z rozpowszechnionej bazy danych dla dobra osób niepełnosprawnych będących beneficjentami w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 18 ustawy z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, odpowiednio na zasadach określonych w Rozdziale 3 w Oddziale 3a tej ustawy.

Zgodnie z ustawą o ochronie baz danych, bazy danych podlegają 15-letniemu okresowi ochrony, który liczony jest od roku następującego po tym, w którym została ona sporządzona (art. 10 ust. 1 OchrBazDanychU). Jednakże w sytuacji, gdy baza została udostępniona publicznie w jakikolwiek sposób okres ochrony wygasa z upływem 15 lat następujących po roku, w którym miało miejsce jej udostępnienie po raz pierwszy (art. 10 ust. 2 OchrBazDanychU). Jeżeli natomiast doszło do jakiegokolwiek istotnej zmiany treści bazy danych, jej uzupełnienia, zmiany, bądź usunięcia części, okres ochrony liczony jest wówczas odrębnie, gdyż w istocie powstaje nowa baza danych (art. 10 ust. 3 OchrBazDanychU).

Oprócz ochrony przewidzianej w ustawie o ochronie baz danych, bazy danych chronione są także na gruncie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (*J. Sieńczyło-Chlabicz* (red.), *Prawo...*, s. 354). Bazy danych są bowiem szczególną postacią utworu. Ochrona prawnoautorska w stosunku do nich powstaje nie ze względu na konstytuujące ją składniki, które w istocie nie muszą być utworami, lecz jak wskazuje art. 3 PrAut z uwagi na twórczy charakter przyjętego doboru, układu lub zestawienia. W związku z tym, twórczą bazą może niewątpliwie być księga cytatów, natomiast za twórczą nie można będzie uznać bibliografii utworów danego twórcy (*R. Markiewicz, Zabawy...*, s. 44–45). Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie przewiduje odrębnej ochrony praw majątkowych baz danych, w związku z czym zastosowanie mają przepisy ogólne dotyczące praw majątkowych przysługujących twórcom. Zgodnie więc z art. 17 PrAut twórcy przysługuje prawo do korzystania z baz danych, do rozporządzania nimi na wszystkich polach eksploatacji, a także prawo do wynagrodzenia za korzystanie z nich.

W ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych uregulowano również kwestie dotyczące dozwolonego użytku w odniesieniu do baz danych. I tak, dozwolony użytek publiczny baz danych został w znacznym zakresie ograniczony w zakresie praw bibliotek, archiwów i szkół. Dlatego też nie obejmuje on udostępniania przez te podmioty nieodpłatnie, w zakresie zadań statutowych, egzemplarzy rozpowszechnionych baz danych. Co więcej, nie obejmuje swym zakresem również zamieszczania rozpowszechnionych baz danych w podręcznikach i wypisach w celach dydaktycznych i naukowych, a także prawa ośrodków informacji lub dokumentacji m.in. do sporządzania i rozpowszechniania własnych opracowań dokumentacyjnych. Również dozwolony użytek prywatny został w znacznym stopniu zawężony w stosunku do baz danych (*J. Sieńczyło-Chlabicz* (red.), *Prawo...*, s. 359–360). Zostało bowiem wyłączone z niego m.in. korzystanie z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu, chyba że dotyczy to własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym (zob. art. 23 ust. 1 PrAut).

Osoba, której prawo do ochrony baz danych zostało naruszone, może dochodzić swoich roszczeń przewidzianych w wyżej opisanych ustawach. Obydwie ustawy przewidują takie same typy roszczeń: o zaniechanie naruszeń, usunięcie

skutków naruszenia, zobowiązanie do jednokrotnego, bądź wielokrotnego ogłoszenia w prasie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie lub podania do publicznej wiadomości części albo całości orzeczenia sądu wydane go w rozpatrywanej sprawie, w sposób i w zakresie określonym przez sąd. Co więcej, może domagać się naprawienia wyrządzonej jej szkody, a także wydania uzyskanych korzyści (art. 79 ust. 1 pkt 3 i 4 PrAut oraz art. 11 ust. 1 pkt 3 i 4 OchrBazDanychU). Obie regulacje przewidują także możliwość obowiązku zapłaty na rzecz producenta stosownej sumy pieniężnej przez osobę, która naruszyła jego prawa, jeżeli zaniechanie naruszania lub usunięcie skutków naruszenia byłoby dla tej osoby niewspółmiernie dotkliwe. Sąd może także orzec na wniosek producenta o wycofaniu z obrotu, przyznaniu producentowi na poczet należnego odszkodowania lub o zniszczeniu bezprawnie wytworzonych przedmiotów oraz środków i materiałów użytych do ich wytworzenia (art. 11 ust. 4 OchrBazDanychU i art. 79 ust. 4 PrAut). Ustawy przewidują również odpowiedzialność karną za bezprawne pobieranie danych lub wtórne wykorzystanie w całości lub istotnej, co do jakości, części bazy. Zgodnie z treścią art. 12 ust. 1 OchrBazDanychU dopuszczenie się w/w czynów w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, bez uprawnienia lub wbrew jego warunkom zagrożone jest karą grzywny. Orzekanie następuje na podstawie Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Literatura:

J. Barta, R. Markiewicz, Prawo autorskie, Warszawa 2016;
D. Lubasz, M. Namysłowska (red.), Ustawa o ochronie baz danych. Komentarz, Warszawa 2013;
R. Markiewicz, Zabawy z prawem autorskim, Warszawa 2015;
J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo własności intelektualnej, Warszawa 2013;
S. Stanisławska-Kloc, Ochrona baz danych, ZNUJ PWWI 2002;
P. Wąglowski, Ochrona baz danych, Warszawa 2009;
M. Załucki, Prawo własności intelektualnej. Repetytorium, Warszawa 2008.

[J.M.]

CYTAT

Prawo cytatu, potocznie zwane „cytatem”, pozwala na wykorzystanie cudzej twórczości w działalności naukowej, dydaktycznej, publicystycznej, czy też artystycznej (J. Maciąg, Prawo..., s. 89, [za:] J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo..., s. 124). Zgodnie z treścią art. 29 PrAut wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym celami cytatu, takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie lub prawami gatunku twórczości. Aby możliwe było skorzystanie z prawa cytatu konieczne jest, aby utwór, będący jego przedmiotem był uprzednio rozpowszechniony, a więc uprzednio